

2013. február 11. - Rendhagyó beszélgetés Krzysztof Zanussival

A világhírű lengyel rendezőt, forgatókönyvírót, Krzysztof Zanussit a Pázmány Péter Katolikus Egyetem díszdoktorává avatták január 28-án Budapesten.

Az egyetem rektora, Szuromi Szabolcs Anzelm premontrei szerzetes az ünnepségen elmondott beszédében hangsúlyozta: Zanussi kitüntetése nemcsak a katolikus intézmény, hanem a teljes magyar egyetemi élet szempontjából kiemelkedő esemény. A díszdoktori oklevél átvétele után lehetőség nyílt négyszemközt beszélgetni a jeles alkotóval. Kézfogásunkat követően - névjegy gyanánt - átnyújtottam neki január 13-i lapszámunk egy példányát, melyet maga mellé helyezett. Nem sejtettem, hogy ez az újság csakhamar fontos szerepet kap...

- Mindenekelőtt jó szívvel gratulálunk a komoly elismeréshez!

- Nagyon köszönöm, őszintén örülök neki. Pályafutásom során számos díjban részesültem, és természetesen minden kedvező visszajelzés fontos. Ám ez a díszdoktori cím különösen kedves számomra, két okból. Egyrészt, mert magyar barátaimtól kaptam, másrészt pedig egy rangos katolikus egyetemről... De ne foglalkozzunk túlságosan sokat az én sikeremmel, inkább beszéljünk a lapjáról, amelyben majd ez az interjú megjelenik! Szeretném megnézni ezt az imént kapott példányt. (Figyelmesen lapozni kezdte.) Igen... Ez tehát egy katolikus újság?

- Úgy van, 1945-ben alapították. Legközelebbi lengyel rokona a Krakkóban szerkesztett Tygodnik Powszechny című hetilap.

- Ó, ez a rokonság a lehető legjobb ajánlólevél. Természetesen én is olvasom a Tygodnikot. Adam Sapieha bíboros, a „herceg” alapította, szintén 1945-ben. Sapieha személye azért is különösen kedves számomra, mert krakkói érsekként hősiezen helytállt a második világháború idején... Az önök lapja, az Új Ember ugyanúgy hetente jelenik meg? Ezt azért kérdezem, mert a szerkesztésmódja, a friss külseje alapján inkább napilapnak tűnik, nagyon időszerű hírekkel, tudósításokkal.

- Igen, hetente jelenik meg.

- Aha... Kimondottan tetszik, hogy hangsúlyosan kezelik a fényképeket. A vizuális kultúra napjainkban különösen fontos. Tetszik, hogy kiemelten foglalkoznak a kultúrával, könyvismertetéseket közölnek, zenei és filmes ajánlókat. Az is szembetűnő, hogy a cikkek túlnyomórészt rövidek. Nyilván azért, mert az időhiánnyal küzdő olvasók nem szívesen kezdenek bele egy tengernyi méretű szövegbe. Aprópó, ez a mi interjúnk szintén rövid lesz?

- Nem, viszonylag terjedelmes, két teljes oldalt megtölt majd - de biztos vagyok benne, hogy a filmrendező Zanussi gondolataira az olvasóink szívesen szánnak néhány percet.

- És mekkora az Új Ember példányszáma?
- Harmincezer.
- Nahát, az sok, igazán sok. Lengyelországban csaknem négyszer annyian élnek, mint Magyarországon, de a Tygodnik Powszechnynek sincs több olvasója, és még a meglévők is egyre fogyatkoznak. Hanem mostanság minden fejlett országban csökken az írott sajtó jelentősége... Tudom, hogy Magyarország lakossága tízmillió fő. Szégyen is lenne, ha nem tudnám, hiszen meg sem számolhatom, most hányadik alkalommal látogattam magyar földre. Lassan ötven éve járok önközhöz: huszonéves fejjel jöttem először, és emlékszem, azonnal beleszerettem az itteni légkörbe, a pesti filmes és színházi világba.
- Talán egy magyar lányba is?

- Nem, ez a kaland teljesen elkerült. .. Egyébként ez az ötven év szinte felfoghatatlan számomra. Hetvenhárom éves múltam, de korántsem érzem magam annyinak. Éltem és élveztem az életem, észre sem vettem az idő múlását - és egyszerre csak azon kaptam magam, hogy éveim számát tekintve megöregedtem.
- A világért sem akarok udvariatlan lenni vagy olcsó vicceket gyártani, de muszáj' szóvá tennem: az Ön családneve egyáltalán nem lengyeles csengésű – hallatán egyes honfitársaimnak elsőként egy műszaki cikk jut eszükbe...!
- Persze, ugyanis a Zanussi olasz eredetű név. Ükapám az 1840-es években intett búcsút Olaszországnak, és a jelenleg Ukrajnához tartozó Lvovban, régi monarchiánus nevén Lembergben telepedett le. Felmenőim több nemzedéken keresztül ott éltek, de én már Varsóban születtem.
- Tragikus esztendőben látta meg a napvilágot...
- Nem egészen három hónappal a második világháború kitörése előtt, 1939 júniusában. Mivel nagyon kései gyerek voltam, szegény szüleim úgy vigyáztak rám, mint a hímes tojásra, egyetlen légy sem szállhatott rám. Szeretetteli féltésüket hamar elsöpörte a háború: romok között éltünk, és a hat év során megtörtént, hogy egy utcai tócsából ittunk. Bizonyára ennek köszönhető, hogy soha nem voltam allergiás semmire.
- Kérem, segítsen! Pontosan hány évig volt II. János Pál pápa kulturális tanácsadója?
- Több évtizeden keresztül. Ám ezt a tisztséget jelenleg is ellátom, mert XVI. Benedek is felkért. A testület hetvennyolcvan tagú, és évente két-három alkalommal ülésezünk, hogy különféle ajánlásokat fogalmazzunk meg az egyházfő és közvetlen munkatársai számára. Ez azért is

fontos szolgálat, mert tapasztalhatjuk, hogy a papság viszonya a kortárs kultúrához gyakran problematikus. A főpapok egy része számára még mindig idegen a filmes gondolkodásmód és képi világ. Bizonyos értelmezési útmutatást várnak tőlünk, így volt ez például Mel Gibson emlékeztető filmje, A passió esetében is.

- Csakugyan, mi a véleménye erről a nagy vihart kavart alkotásról?

- Mindenképpen fontos film, bár tőlem távol áll ez a didaktikus ábrázolás

mód. Ez azonban az én magánügyem: A passióra nem nekem volt szükségem, hanem a világnak. Gibsonnak rengeteg embert sikerült Istenhez vezetnie.

- Más egy hívő keresztény filmrendező szakmai módszere, mint egy hitetlené? Létezik olyan műfaj, hogy vallásos mozi?

- Nem merem ilyen szempontból kategóriákra osztani a filmművészetet. Általánosságban viszont azt gondolom, hogy a kulcsszó a remény. Filmjeimben ezt kutatom, ezt próbálom felmutatni, de szándékom szerint sohasem szájba rágósán. Pályatársaim alkotásaiban is ezt keresem. Például Woody Allen művei kétségtelenül szórakoztatók, de nem állnak közel hozzám, mert hiányzik belőlük a remény: ott az élet végeredményben kilátástalan, értelmetlen, sötét.

- Alkotásai közül Magyarországon különösen nagy sikert aratott az 1977-ben készült Védőszínek. Milyen emlékeket őriz a készítéséről?

- E filmem forgatókönyvét rendkívül gyorsan írtam, egyetlen repülőút alatt. Emlékszem, Sydney repülőtérén megfogalmazódott bennem az alapötlet, és mire Varsóba érkeztem, teljesen elkészültem a kézirattal. Erre a munkámra is igaz, hogy az én főhőseim nem feketék vagy fehérek - egyszerű emberek, akik erkölcsi kérdéseket feszegetnek. Erkölcsi alapon próbálják újrafogalmazni, újrateremteti az életüket.

- Ebből a szempontból kicsit kilóg az életművéből az 1981-ben forgatott Egy távoli országból című film, amelyben közeli barátja, a lengyel pápa életét mutatja be.

- Ez volt az első játékfilm II. János Pálról. Nagyon fontos volt elkészíteni, mert a világ közvéleménye – persze nem számítva ide a lengyel népet - mindaddig nem sokat tudott a pápa múltjáról, gyökereiről. Szerették fiatalos közvetlenségéért, a humoráért. Nagy szenzációt keltett azzal, hogy felkereste a különböző földrészeket, de

nem ismerték népe történelmét, gondolkodásmódját, vallásosságát, vagyis mindazt, ami döntően meghatározta személyiségét, magatartását. Talán mondanom sem kell, hogy ezt a filmet a kommunista lengyel vezetők nem engedték elkészíteni, ezért külföldre kellett mennem vele: végül olasz és amerikai segítséggel sikerült leforgatni.

- Munkásságát tanulmányozva szembetűnő, hogy nem filmesített meg úgynevezett nagy történelmi témákat és klasszikus irodalmi műveket. Pályatársai szívesen nyúltak ilyen alapanyaghoz: Andrzej Wajda például a Pan Tadeuszhoz, Jerzy Kawalerowicz a Quo vadishoz. Önt nem csábítják a kosztümös történelmi filmek?

- Nem éreztem ilyen késztetést. Ez alól egyetlen kivétel van: évtizedek óta élénken foglalkoztat Szent Hedvig királyné alakja. Ugyebár Nagy Lajos magyar király lányáról van szó, aki Jagelló László király feleségeként került a krakkói trónra. Korát megelőzve szellemi lelki magaslatra emelte az uralkodást, és számos vonatkozásban a mai egységesülő Európa előfutárának tekinthetjük. Régóta szeretnék filmet készíteni

róla, s bár többször nekiveselkedtem, mindig felmerült valamilyen komoly akadály. Pedig bármikor szívesen nekifognék, rajtam nem múlik...

- Ha egy szép napon úgy döntene, hogy filmet készít a lengyel-magyar barátságról, melyik történelmi témát választaná? Netán Szent Hedvig uralkodását? Árpád-házi Szent Kinga alakját?

Vagy inkább Bem apót és 1848-1849 eseményeit?

- Nem hiszem, hogy belevágnék egy nagyszabású csatajelenetekkel teli, XIX. századi kalandfilmbe... Inkább egy XX. századi fejezethez nyúlnék: a II. világháború kezdetéhez, amikor Hitler és Sztálin seregei egyidejűleg lerohanták a hazámat, és a magyarok több mint százezer lengyel menekültet befogadtak. Ez nem csupán önzetlen, nagyvonalú gesztus volt, de hallatlan bátorság is, hiszen a magyarok ezáltal szembefordultak szövetségesükkel, a német birodalommal. A magyarok kiálltak mellettünk, életük kockáztatásával is menedéket nyújtottak: ez nagyon sokat jelent nekem - minden lengyel számára! Soha nem fogjuk elfelejteni, ahogy arra is elevenen emlékszünk, hogy csaknem ezer éven keresztül közös határunk volt, és mindvégig testvéri békességben éltünk. A világháború idején nyújtott magyar segítség kiemelkedően fontos fejezete a két nép barátságának.

- Mit kívánhatunk Önnek? Sok ihletet, jó egészséget, netán valami mást?

- Ihletben szerencsére nem szűkölködöm: nagyon is sok tervem és ötletem van. Egészségi állapotomra sem panaszkodhatom, persze semmit sem akarok elkiabálni... Ezért aztán az a leghelyesebb, ha egyszerűen csak az Úristen kegyelmét kérem... Igen, számomra ez a legfontosabb.

Zsille Gábor

Zanussi fontosabb filmjei:

Közbiztonság (lengyel, 1969) Ritka látogató (lengyel, 1971) Illumináció (lengyel, 1973) Mérleg (lengyel, 1975) Védőszínek (lengyel, 1977) Spirál (lengyel, 1978) Konstans (lengyel, 1980) Egy távoli országból - II. János Pál pápa (olasz-lengyel-angol, 1981) A nyugodt Nap éve (lengyel-NSZK-amerikai, 1984)

Bárhon vagy, ha vagy... (angol-német-francia-olasz, 1988) Életet az életért (lengyel, 1991) Csendes érintés (lengyel-angol-dán, 1992) Vágta (lengyel, 1996) A mi Urunk testvére (lengyel, 1996) Rejtett kincsek (lengyel, 2000) Az élet, mint nemi úton terjedő halálos betegség (lengyel-francia, 2000) Függelék (lengyel, 2002) Persona non grata (lengyel-orosz-olasz, 2005) Fekete nap (olasz-francia, 2007) A szívem érted dobog (lengyel, 2008) Újralátogatás (lengyel, 2009)